

/ О. Навроцький – Торонто, Б.р.3б. – 288 с. 2: Початки УВО у Галичині. – Торонто, 1963. – 167 с. 7. Ріпецький С. За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / [За ред. С. Ріпецького] / С. Ріпецький. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. – 610 с. 8. Ріпецький С. Українське січове стрілецьтво / С. Ріпецький. – Нью-Йорк: "Червона Калина", 1956. – Режим доступу: <http://www.fineprint.com>. 9. Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК "Збруч", 2005. – Т. 2. К-О. – 706 с. 10. Українські січові стрільці. 1914–1920 / [За ред. Б. Гнаткевича та ін.; іл. фформл. І. Іванця]. – Репринт. відтворення з вид 1935 р. – Львів: Слово, 1991. – 160 с.

Николай Луговой

УКРАИНСКОЕ СИЧОВОЕ СТРЕЛЕЦТВО И БЕРЕЖАНЩИНА

В статтє проанализировано тяжелое положение и боевой путь легиона Украинских Сичевих Стрельцов на территории Бережанского уезда. Отображено ход битв на горе Лысоня, деревень Куропатники и Конюхи.

Ключевые слова: легион Украинских Сичевих Стрельцов, Бережанщина, гора Лысоня, Куропатники, Конюхи.

Mykola Lugovyi

UKRAINIAN SICH RIFLEMENS AND BEREZHANY REGION

The article analyzes the difficult military position and battle way of Legion of Ukrainian sich riflemens on the territory of Berezhany district. Highlights movement of battles on the the mountain Lysonia, battles for the villages Kuropatnyky and Koniuchy.

Key words: Legion of Ukrainian Sich Riflemens, Berezhany region, battle on the mountain Lysonia, Kuropatnyky, Koniuchy.

УДК: 94(477)"1920":[061:2:355](043-3)

Оксана Грибан

СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИМ ЧЕРВОНИМ ХРЕСТОМ СИСТЕМИ САНІТАРНОЇ ОСВІТИ У 20-ТІ РР. ХХ СТ.

У статті на основі архівного матеріалу та періодичних видань проаналізовано формування Українським товариством Червоного Хреста у 1920-ті рр. системи санітарної освіти.

Ключові слова: санітарна освіта, Український Червоний Хрест, добровільні товариства, гурток санітарних знань, масовість.

В Україні відбувається процес становлення демократичної політичної системи. Вона не можлива без існування різного роду незалежних від держави громадських об'єднань, профспілок та добровільних товариств. Тому актуальним є вивчення історії масової громадської ініціативи у період формування у радянській Україні тоталітарної держави.

Досліджуючи роль різноманітних добровільних товариств у політичному та соціально-економічному житті суспільства, важливо проаналізувати їх форми і методи впливу на громадян УСРР, визначити ступінь залежності від компартійних органів. Важливе місце у системі масових громадських об'єднань 20–30-х рр. ХХ ст. займало Українське товариство Червоного Хреста (далі – УТЧХ).

Питання історії УТЧХ у радянський період розглядалися дослідниками у контексті історії військово-оборонних товариств. Серед робіт того періоду необхідно виділити публікації Д. Пихи [1]. Серед сучасних українських істориків деякі питання історії червонохрестних товариств висвітлили у своїх монографіях С. Свистович [2], М. Журба [3], але ґрунтовної праці присвяченої історії УТЧХ у 20–30-ті рр. ХХ ст., на жаль, немає.

Метою статті є дослідити особливості використання компартійними органами УТЧХ у мілітарних кампаніях, складовою частиною яких було створення системи військово-санітарної підготовки населення кінця 1920 – початку 1930-х рр.

У 1924–1925 р. в Червоній армії розпочалася військова реформа, яка передбачала перехід до принципу поєднання кадрової армії із територіальними формуваннями. Тобто, організація Червоної армії змінювалася з метою зменшення постійної значної кількості військовослужбовців строкової служби і заміну її на проходження військової підготовки за місцем проживання, без відриву від виробництва. Бойова підготовка змінного складу в військових частинах мала проводитися влітку на щорічних зборах та військових навчаннях тривалістю 1–3 місяці упродовж п'яти років, після цього військовослужбовці територіально переводилися у запас.

Нова система комплектування армії, передбачала зменшення державних витрат на підготовку військовозобов'язаних, збільшення їх кількісного складу. До кінця 1924 р. на територіально-міліційну систему переведено більше половини усіх стрілецьких дивізій Червоної армії. В Українському військовому окрузі у 1925 р. нараховувалося 6 кадрових і 10 територіальних стрілецьких дивізій [4, с. 77].

Проведення військової реформи передбачало широке використання масових військово-оборонних добровільних товариств при проведенні підготовки допризовної молоді та військовослужбовців, що проходили службу без відриву від виробництва. Закон про загальний військовий обов'язок передбачав допризовну підготовку серед молоді з 19 – до 21 року. Після закінчення курсів частина молоді призивалася до кадрової армії, частина проходила службу за територіальним принципом. Реалізовувати програму допризовної освіти мали добровільні товариства зі сприяння армії і флоту, а з 1927 р. – Товариство сприяння обороні і авіаційно-хімічному будівництву (далі – Тсоавіахім). Одночасно військово-санітарну підготовку допризовної молоді здійснював і УТЧХ.

Ще у квітні 1923 р. ЦК КП(б)У підняло питання про посилення в діяльності УТЧХ військово-санітарної складової, яка мала сприяти посиленню обороноздатності країни. 28 квітня 1923 р. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову, у якій обґрунтовувалася необхідність таких змін у роботі товариства. У постанові зазначалося: "...це спричинить поступову внутрішню підготовку військово-санітарного апарату, але не може бути здійснене виключно силами Військово-Санітарного відомства республіки; не тільки в силу грандіозності завдання, але виходячи із досвіду підготовки військової організації буржуазних держав, необхідно визнати, що для цієї справи повинна бути залучена допоміжна організація, а саме, Червоний Хрест" [5, арк. 83].

Постанова визначала і завдання для товариства щодо військово-санітарної підготовки. Зокрема, підготовка та резервування людського санітарного матеріалу (масова підготовка санітарів і обслуговуючого персоналу для госпіталів) із жінок-членів профспілок і комнезамів, які мають пройти короточасні курси при медичних установах УТЧХ; підготовка і резервування майна (перевірка та відбір малопридатного і списаного зі складів військово-санітарного майна, виготовлення і ремонт військово-санітарного приладдя); проведення пропаганди військово-санітарної справи серед населення республіки [6, арк. 85].

Проведення військової реформи співпало з початком поступової мілітаризації радянського суспільства та поступової підготовки до майбутньої війни із капіталістичним світом. У суспільній думці другої половини 1920-х рр. активно формується міф про необхідність побудови держави як єдиного мілітарного організму. Це призводить до мілітаризації усіх сфер життя суспільства, зокрема і діяльності масових громадських об'єднань. Масова військова робота стала одним із основаних завдань такої громадської організації як УТЧХ, яке раніше займалося виключно мирними справами. Після створення у 1927 р. масового військово-оборонного товариства Тсоавіахім, УТЧХ мало стати його помічником і виконувати усі розпорядження цього товариства у сфері військово-оборонної роботи. Зокрема, до компетенції УТЧХ відносилось створення гуртків військово-санітарних знань, фінансування різного роду оборонних кампаній, допомога Тсоавіахіму в підготовці інструкторських кадрів, проведення військово-санітарної та протихімічної підготовки населення. Контроль за мілітарною роботою товариства мали здійснювати компартійні функціонери та керівники Тсоавіахіму. У 1927 р. до його керівного складу увійшли представники керівних органів УТЧХ. Так, до Всеукраїнської ради Тсоавіахіму входили голова УТЧХ П. Лінніченко та його заступник І. Холодний. Першим номером у списку Всеукраїнської ради Тсоавіахіму був голова РНК УСРР В. Чубар, він же голова Тсоавіахіму та член центрального комітету УТЧХ, а його заступником член УТЧХ та командувач Українським військовим округом М. Каширін [7, с. 30].

Компартійні органи у грудні 1926 р. визнали організацію військово-санітарної справи пріоритетною у діяльності червонохрестних товариств СРСР [8, с. 17]. IX з'їзд КП(б)У прийняв постанову про необхідність посилення впливу комуністів при організації оборонно-масової роботи та в діяльності військових та військово-санітарних гуртків та куточків. Організація військово-оборонної справи передбачала здійснення заходів із політичного і військово-патріотичного виховання населення, організація економічної допомоги Червоній армії та військово-морському флоту та створення системи військово-санітарної та медичної підготовки населення країни.

У 1927 р. ЦВК СРСР запропонував виконкому Червоного Хреста СРСР розпочати активну співпрацю із Червоною армією, яка полягала у пристосовуванні існуючих медичних установ до потреб військових відомств, створення запасів медичного матеріалу, здійснення масової підготовки населення щодо надання допомоги пораненим і хворим воїнам, а також полоненим і біженцям, забезпечення функціонування комітетів товариства на випадок війни [9, с. 59]. УТЧХ мало займатися військово-медичною роботою одночасно із медичними службами військових частин, розташованих в УСРР.

За прикладом зарубіжних червонохрестних організацій централізовано в усіх республіканських товариствах Червоного Хреста в середині 1920-х рр. розпочалося створення гуртків першої медичної допомоги та санітарних дружин. Голова російського товариства Червоного Хреста З. Соловйов, визначаючи завдання республіканським та крайовим червонохрестним організаціям, писав, що створення військово-санітарних організацій є "тими найбільш доцільними формами, які дають вихід на широкий шлях практичної діяльності у справі підготовки до санітарної оборони трудящих мас нашої країни в разі військових нападів на неї" [10, л. 1].

На базі "куточків оборони" у 1920-ті рр. організувалися курси з вивчення основ надання першої медичної допомоги та підготовки молодшого медичного персоналу. У 1928 р. випускниками гуртків першої медичної допомоги і гуртків з підготовки медичного персоналу на випадок хімічної війни стали 30 тис. осіб [11, л. 67].

З кінця 1920-х рр. УТЧХ розпочав підготовку медичних сестер, дезінфекторів, зубних техніків і т.п. У той же час розпочалися кампанії з організації перших військово-санітарних формувань (санітарних дружин), учасниками яких ставали члени товариства. Одночасно зі створенням санітарних дружин стали організуватись і перші гуртки військово-санітарних знань. У 1927 р. виконком Червоного Хреста затвердив програму зі створення санітарної авіації.

У травні 1927 р. між Червоним Хрестом та Тсоавіахімом укладено договір про спільну діяльність товариств при організації військово-оборонної роботи. Згідно із договором, уся військово-санітарна підготовка населення повністю переходила до відання червонохрестних організацій [12, с.16]. Основними формами роботи Червоного Хреста визначалася діяльність гуртків першої допомоги і боротьба із санітарною неграмотністю населення, розповсюдження знань серед населення про першу санітарну допомогу і взаємодопомогу. Для цього товариство активно використовувало профспілку медпрацівників, яка скеровувала до товариства лікарів для консультацій та на постійну роботу. Скрізь в Україні створювалися добровільні санітарні дружини, періодично організувалися їх збори.

Окремим напрямом роботи українських червонохрестних організацій партійне керівництво визначало охоплення військово-санітарною пропагандою дівчат та жінок. У січні 1927 р. ЦК ВЛКСМ прийняло постанову про роботу комсомолу в Червоному Хресті. Одним із основних завдань для комсомольців-членів Червоного Хреста, постанова визначала масове залучення до санітарних гуртків і дружин молодих дівчат і жінок [13, арк. 273]. Бюро Харківського окружного партії у червні 1927 р. розглянуло та затвердило залучення жінок до зміцнення оборони країни. План передбачав популяризацію серед жінок завдань військово-санітарної оборони, залучення їх до військово-санітарних гуртків та куточків.

У другій половині 1920-х рр. воєнно-санітарна підготовка здійснювалася через систему санітарних гуртків, дружин та курсів. Програма навчання у гуртках складалася із теоретичних і практичних занять та вивчення та організація боротьби із отруйними газами. Ініціатором створення військово-санітарної освіти став голова російського Червоного Хреста З. Соловйов. Він запропонував використати досвід Німеччини з організації військово-санітарної справи під час бойових дій та у мирний час. У посібнику "Гурток першої медичної допомоги" 1927 р. він наголошував на тому, що німецький досвід найкраще підходить для товариств Червоного Хреста СРСР. Перші гуртки, на думку З. Соловйова, мали б працювати упродовж двох місяців за 32 год. програмою підготовки [14, с. 24]. Наступного року навчальна програма була розширена до 96 год., а навчання мало тривати шість місяців [15, л. 54].

Одночасно із гуртками створювалися і курси надання першої медичної допомоги, які організувалися в окружних та районних центрах при стаціонарних лікарнях та підприємствах. Гуртки створювалися у селах та невеликих містечках при місцевих амбулаторіях чи фельдшерських пунктах. Роботою гуртка керував місцевий лікар чи фельдшер. Попередньо лікарі проходили підготовку на курсах захисту від отруйних речовин та підготовку з організацію військово-санітарної освіти. Програма курсу передбачала 100 год. занять з надання первинної медичної допомоги та протидії хімічному отруєнню. У 1927 р. на 125 червонохрестних курсах первинної медичної допомоги навчалася 6 тис. осіб, а в гуртках – 8 тис. осіб [16, арк. 32]. У 1928 р. функціонувало 185 курсів першої медичної допомоги, 860 гуртків першої допомоги, у яких навчалася близько 30 тис. слухачів [17, с. 31]. У 1929 р. в УСРР функціонувало 1081 гурток такого профілю [18, с. 75].

До організації військово-санітарного навчання осередки товариства залучали і жінок з родин командного складу Червоної армії. Вони організували червонохрестні гуртки при сільських хатах-читальнях та пункти першої допомоги при військових частинах. Останні були розраховані на залучення до військово-санітарної освіти місцевого населення та допризовної молоді.

У 1932 р. для підготовки червонохрестного середнього медичного персоналу УТЧХ спільно із Наркоматом охорони здоров'я УСРР розпочало кампанію з відкриття червонохрестних медичних

технікумів. У 1934 р. відкрито медичний інститут УТЧХ. Інститут мав готувати медичних працівників з ухилом на вивчення окремих дисциплін санітарно-оборонного спрямування. Інститут до 1936 р. мав забезпечити підготовку щорічно до 500 червонохрестних лікарів [19, с. 160].

Одночасно центральне керівництво союзного Червоного Хреста спільно із Наркоматом освіти та охорони здоров'я здійснювало підготовку навчальних плакатів, таблиць та спеціальних фільмів і радіопрограм. Окремо Центральний комітет всесоюзного товариства затверджував перелік червонохрестних установ, придатних для їх фільмування. У 1932 р. комітет затвердив 54 показових установи. Наприклад, червонохрестні санаторії, лікарні, курси підготовки медсестер, ударні червонохрестні бригади [20, л. 40]. Фільмовані успіхи Червоного Хреста активно використовувалися при проведенні навчання в технікумах та інституті Червоного Хреста. Так, у 1932 р. Червоним Хрестом замовлено 3 агітаційно-пропагандистські фільми про санітарну роботу червонохрестних організацій СРСР [21, л. 1]. Радіопередачі та кінофільми, присвячені діяльності Червоного Хреста (пропагандистські) та організації санітарних дружин і постів, надання першої медичної допомоги (науково-популярні) показувалися під час лекцій та роботі гуртків. Вони виконували роль свого роду навчальних червонохрестних посібників.

До початку 1930-х рр. організації Червоного Хреста України розгорнули підготовку медичних сестер запасу, військових санітарів та дезінфекторів, а також здійснювали перепідготовку військовозобов'язаних лікарів. Підготовка середнього і молодшого медичного персоналу здійснювалася у спеціально створених школах і на курсах, а покращення знань лікарів – у групах командирського навчання при місцевих комітетах Червоного Хреста. Загалом до початку березня 1932 р. в Україні підготовлено 10 тис. медичних сестер запасу, 900 дезінфекторів, 2600 військових санітарів, перепідготовлено 1000 лікарів [22, арк. 7].

На початку 1930-х рр. посилюється військова складова у підготовці санітарних працівників. Військово-політичне керівництво СРСР в межах кампанії із модернізації Червоної армії та створення у ній нових моторизованих частин і здійснення технічного переозброєння військ задекларувало і зміну в характері діяльності системи організації військово-медичної справи. Реформа передбачала розгортання Червоним Хрестом системи військово-санітарної освіти та модернізацію технічного оснащення військово-санітарних частин.

Компартійні органи активно слідкували за процесом формування та діяльності санітарних підрозділів. Дніпропетровський обком партії у 1935 р. спеціально заслуховував керівництво обласного комітету Червоного Хреста з питань комплектації санітарних дружин політруками і здійснення їх перевірки по партійно-комсомольській лінії. За результатами наради обласному комітету Червоного Хреста наказано сформувати для роботи на підприємствах області 300 санітарних ланок, забезпечити їх політкерівниками та розіслати їх на підприємства Дніпропетровська, Запоріжжя, Каменського та Кривого Рогу. На найбільших підприємствах області сформувати вісім санітарних дружин [23, с. 26]. До початку 1936 р. в Україні сформовано 104 санітарні дружини [24, арк. 182].

У 1934 р. прийнято постанову ЦК ЛКСМУ про створення на підприємствах, колгоспах, радгоспах та МТС військово-санітарних пунктів. Пункти організували свою роботу за 120 год. програмою, яка передбачала організацію військово-санітарної освіти молоді, без відриву від виробництва. Під час навчання слухачі знайомилися із транспортуванням і доглядом за хворими і пораненими, організацією боротьби з отруйними речовинами. До програми входили заняття із стрілецької та фізичної підготовки за нормами ГПО та "ворошиловський стрілок". Заняття проводилися тричі на тиждень. Кожна червонохрестна дружина, для проведення практичних занять, отримувала комплект аптечок для надання першої медичної допомоги [25, арк. 40]. Згідно з архівними даними, упродовж 1934 р. у Київській області норми на значок ГПО склали 22778 осіб [26, арк. 61].

У наступному році для залучення молоді до військово-санітарних пунктів та гуртків, в межах кампанії підготовки медичних сестер, УТЧХ провів олімпіаду серед курсантів медичних курсів. Програма якої передбачала змагання серед випускниць курсів на отримання відзнак УТЧХ – "Активіст військово-санітарної справи" та змагання між районними комітетами Червоного Хреста [27, с. 9].

Окремо товариство організувало кампанії прихованої політичної пропаганди у межах військово-санітарної агітації у пресі, радіо, кіно та організацію військово-санітарних вечорів і зборів. Їх ініціаторами виступали районні і міські осередки товариства. Політична пропаганда в УТЧХ була однією зі складових елементів "виховного процесу", який здійснювало товариство. Вона реалізовувалася за допомогою червонохрестної преси, усної пропаганди і за рахунок залучення до роботи в товаристві штатних комсомольських і партійних пропагандистів, які своїм прикладом мали демонструвати успіхи держави у створенні нового політично свідомого та активного радянського громадянина. Так, у 1934 р. розгорнуто кампанії із підготовки і здачі комсомолками санітарного

мінімуму за програмою ГПО. У постанові ЦК ВЛКСМ, ВЦРПС, Тсоавіахіму, Червоного Хреста від 18 лютого 1934 р. наголошувалося на обов'язковості освоєння усіма комсомольцями мінімуму знань і навиків зі спеціальної санітарної і військово-технічної підготовки [28, с. 1]. Військово-технічний мінімум передбачав здачу норм ГПО 1 ступеня, “ворошиловський стрілок” 1 ступеня, вміння читати топографічну карту, знання авіаційного, автомобільного і тракторного моторів, для комсомольців допризовного віку обов'язкова підготовка за схемою Тсоавіахіму. Обов'язковою була підготовка за системою військово-санітарної освіти у військово-санітарних пунктах.

Інформація про політичну ситуацію всередині країни, основні рішення партійних з'їздів, виступи керівників держави і т.п., зазвичай, розміщувалася на передових сторінках червонохрестної преси. Вони мали обговорюватися під час навчального процесу на санітарних курсах та при підготовці чи перепідготовці медичного персоналу навчальними центрами товариства. Місцеві червонохрестні осередки відсутність власних друкованих видань компенсували випуском стінгазет, які поряд з плакатами і перехідними прапорами, прикрашали червоні куточки райкомів і осередків товариства. Якість наглядної агітації впливала на загальну оцінку роботи осередку чи комітету.

До навчальних програм, які розроблялися виконкомом УТЧХ, неодмінно включалися теми з “елементами політичної підготовки населення”. Розповідалося про створення Червоного Хреста, досягнення радянської держави у галузі охорони здоров'я та військової медицини. Окремо обговорювалися рішення і резолюції вищих компартійних органів та виступи партійних функціонерів. Не оминалися питання “політичної освіти” і при організації військово-санітарних вечорів, свят, кінолекторіїв.

Програма червонохрестних заходів змінювалася у залежності від можливостей організаторів, аудиторії та напрямку пропаганди. В межах проведення оборонного вечора, зазвичай, організовувався перегляд агітаційного кінофільму, перед яким читалася лекція на червонохрестну тематику, після проводилася бесіда, виступи активістів товариства, які демонстрували надання першої медичної допомоги [29, с.15]. За таким же сценарієм проходили і “неділі санітарної оборони”. До їх плану заходів додавалися паради червонохрестних активістів, спільні оборонні заходи із Тсоавіахімом. Так, при проведенні “тижня санітарної оборони” у Києві в грудні 1930 р. передбачалося організувати пункт первинної медичної допомоги, де мали працювати медсестра і санітари товариства, проведення спеціальних занять із санітарної перепідготовки за участю лікарів і середнього медичного персоналу, пленуми районних комітетів товариства, збори червонохрестного активу. Загалом політична пропаганда в УТЧХ здійснювалася тими ж методами, як і пропаганда в організаціях Тсоавіахіму чи в інших масових громадських об'єднаннях того часу. Тому заклики лекторів і пропагандистів різнилися не стільки в оцінці подій, скільки у тематиці доповідей: одні розповідали про успіхи в сільському господарстві і на виробництві, інші – про успіхи в покращенні обороноздатності країни.

У кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. УТЧХ поступово перетворюється на оборонне добровільне товариство, яке у своїй діяльності орієнтувалося на забезпечення потреб Червоної армії. Стали заохочуватися ті види робіт в осередках і комітетах товариства, які не викликали сумнівів в їх оборонному характері. Отримали новий розвиток раніше апробовані оборонні програми: підготовка медичних кадрів, організація системи військово-санітарної освіти та навчання населення військовим спеціальностям.

Програми гуртків військово-санітарних знань у 1934 р. були уніфіковані і отримали назву “Підготовка до складання нормативів на отримання значка ГПО та БГПО”. Одночасно згортаються програми напряму не пов'язані із оборонною діяльністю товариства (утримання дитячих оздоровчих та виховних закладів, організація проти епідеміологічної та протитуберкульозної роботи та ін.). У 1930-і рр. усі дитячі та медичні установи передаються на баланс Наркомату охорони здоров'я. За осередками Червоного Хреста залишається діяльність з організації шкільних санітарних постів та підготовка школярів за програмами БГПО.

Список використаних джерел

1. Пиха Д. Д. Деятельность коммунистической партии по подготовке трудящихся к защите СССР / Д. Д. Пиха. – К.: Вища школа, 1979. – 168 с.
2. Свистович С. М. Громадський вимір соціалістичного експерименту в Україні (20–30 рр. ХХ ст.) / С.М Свистович – К.: Варта, 2007. – 568 с.
3. Журба М. А. Міжнародні зв'язки Українського Червоного Хреста: Монографія / М. А. Журба. – К.: МП Леся, 2007. – 212 с.
4. Киевский Краснознаменный. История Краснознаменного Киевского военного округа 1919–1972. – М.: Воениздат, 1974. – С. 77.
5. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр.1670, арк. 83.
6. Там само, арк. 85.
7. Литовченко Т. А. Військово-оборонна діяльність Українського товариства Червоного Хреста у 20-х роках ХХ сторіччя / Т. А. Литовченко // Збірник наукових праць. – 2 (39). – 2004. – С. 28–33.
8. Попов Г. Н. Спутник дружинника РОКК / Г. Н. Попов. – М.-Л., 1930. – С. 17.
9. Томан И. Россия и Красный Крест (1917–1945) / И. Томан. – М.: МККК, 1998. – 104 с.
10. Государственный архив Российской Федерации (далі – ГАРФ), ф. 9051, оп. 1, д. 100, л. 1. 11. ГАРФ, ф. 9501, оп. 1, д. 363, л. 67.
12. Отчет о деятельности РОКК. 1926–1927. – М., 1928. – С. 16.
13. Держархів Дніпропетровської обл., ф. 10, оп. 1,

спр. 322, арк. 273. 14. Соловьев З. П. Кружок первой медицинской помощи / З. П. Соловьев. – М., 1927. – С. 24. 15. ГАРФ, ф. 9051, оп. 1, д. 43, л. 54. 16. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 2529, арк. 32. 17. Литовченко Т. А. Військово-оборонна діяльність Українського товариства Червоного Хреста у 20-х роках ХХ сторіччя / Т. А. Литовченко // Збірник наукових праць. – 2 (39). – С. 28–33. 18. Барсуков Н. И. Красный Крест и Красный Полумесяц / Н. И. Барсуков. – М., 1955. – С. 160. 19. Литовченко Т. А. Українське товариство Червоного Хреста за умов голодомору на Україні у 1932–1933 рр. / Т. А. Литовченко // Вісник Академії праці і соціальних відносин. – 2004. – № 2 (26). – С. 156–164. 20. ГАРФ, ф. 9501, оп. 2, д. 22, л. 40. 21. ГАРФ, ф. 9501, оп. 2, д. 22, л. 1. 22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 9, спр. 122, арк. 7. 23. За санитарную оборону. – 1935. – № 8. – С. 26. 24. ЦДАГО України, ф. 7, оп. 1, спр. 1181, арк. 182. 25. Там само, спр. 1053, арк. 40. 26. Там само, спр. 1316, арк. 61. 27. Олімпіада медсестер // Червоний Хрест. – 1935. – № 7–8. – С. 9. 28. Об общественном военно-техническом экзамене комсомольцев и трудящейся молодежи Постановление ЦК ВЛКСМ, ВЦСПС, ЦС Осоавиахима, ЦС Автодора, президиума исполкома СОКК и КП и ВСФК // За санитарную оборону. – 1934. – № 5. – С. 1. 29. Певзнер А. Как организовать беседу о санитарно-оборонной работе / А. Певзнер // За санитарную оборону. – 1939. – № 9. – С. 15.

Оксана Грибан

СОЗДАНИЕ УКРАИНСКИМ КРАСНЫМ КРЕСТОМ СИСТЕМЫ САНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В 20-Е ГГ. ХХ В.

В статті на базі архівного і періодичного матеріала проаналізовано формування Українським обществом Красного Хреста в 1920-е гг. системи санитарного образования.

Ключевые слова: санитарное образование, Украинский Красный Крест, добровольное общество, кружок санитарных знаний, мсовость.

CREATION BY UKRAINIAN RED CROSS OF THE SYSTEM OF SANITARY EDUCATION IN 20TH XX CENTURY

The article based on archival material and periodic analyzes of formation of Ukrainian Red Cross Society in the 1920s. of health education.

Key words: sanitary education, Ukrainian Red Cross, voluntarily societies, group of sanitary knowledge, mass.

УДК 94(477)“1921/1929”

Олександр Литвиненко

АГРОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЕМЕЛЬНИХ ОРГАНІВ УСРР В 1920-Х РР.

У статті охарактеризовано структуру апарату земельних органів УСРР, динаміку його кількісного і якісного складу, з'ясовано його роль у наданні агрономічної допомоги населенню.

Ключові слова: агрономія, аграрійон, агрономічна діяльність, земельні органи, кваліфіковані кадри.

Історія виникнення і розвитку громадсько-агрономічної організації є порівняно нетривалою. Проте, на думку вченого-аграрника Є. Храпливого, утвердження громадської агрономії відчутно посприяло піднесенню національної економічної культури українського селянства. Зважаючи на це, в сьогоденні посилюється актуальність досвіду роботи професійних організацій, що першими почали надавати кваліфіковану агрономічну допомогу селянським господарствам.

Варто зазначити, що в радянський період аграрна історія та її агрономічна складова у 1920-х рр., певною мірою, висвітлювалася у монографічних працях, зокрема А. Дедусенка [1], Б. Мигалія [2] та енциклопедичному виданні "Історія народного господарства Української РСР" [3]. Проте вказана література носила специфічний характер, оскільки реалії 1920-х рр. розглядалися в контексті марксистсько-ленінської ідеології. Окремі праці, що вийшли у роки незалежної України, за авторством В. Калініченка [4; 5], Т. Дорош [6], Ю. Волосника, В. Головка, М. Дорошко [7], у яких розроблялися проблеми селянського господарювання та діяльності земельних громад, сільської інтелігенції та аспектів повсякденного життя. Однак, у сучасній історіографії відсутні дослідження, присвячені діяльності земельних органів УСРР щодо обслуговування сільських господарств, що і зумовлює актуальність проблематики.

Мета статті – з'ясувати структуру земельних органів УСРР та їх вплив на агрономічне забезпечення сільськогосподарського виробництва, проаналізувати кадрове забезпечення районної агрономії.

Складна економічна ситуація в радянській державі на початку 1920-х рр. зумовила організаційні перетворення в системі агрономічної допомоги. Вперше проблему консолідації усього